

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Анотація. У даній статті визначено та проаналізовано сутність антикризового управління. Розглянуто стан та динаміка показників економічного розвитку, оцінено рівень капіталізації банків України. Виокремлені найважливіші елементи антикризового менеджменту банку. Описані складові антикризового механізму з урахуванням світового досвіду. Запропоновано комплекс заходів і сформовано власне бачення щодо удосконалення заходів подолання кризи вітчизняної банківської системи.

Ключові слова: банківська система, фінансова криза, антикризове управління, капіталізація банків, банк.

Аннотация. В данной статье определена и проанализирована сущность антикризисного управления. Рассмотрены состояние и динамика показателей экономического развития, проведена оценка уровня капитализации банков Украины. Выделены важнейшие элементы антикризисного менеджмента банка. Описанные составляющие элементы антикризисного механизма с учетом мирового опыта. Предложен комплекс мероприятий и сформировано свое видение разработки мероприятий, помогающих преодолеть кризис отечественной банковской системы.

Ключевые слова: банковская система, финансовый кризис, антикризисное управление, капитализация банков, банк.

Abstract. This article defines and analyzes the nature of crisis management. The state and dynamics of economic development are reviewed, banks' capitalization in Ukraine is estimated. The most important elements of bank crisis management are emphasized. Crisis mechanism components from the world

experience are described. A range of measures is proposed and the own vision for overcoming the domestic banking system crisis is formed.

Keywords: banking, financial crisis, crisis management, capitalization of banks, bank.

Банківська система є центральним елементом сучасної ринкової економіки, оскільки вона виконує функції акумуляції та перерозподілу вільних грошових ресурсів, забезпечуючи їх рух між усіма економічними суб'єктами і підтримку процесів відтворення [7].

Актуальність дослідження обумовлена тим, що на сучасному етапі фінансова криза негативно позначилася на економічному розвитку України. Особливо гостро переживає її наслідки банківська система країни. Тому виникає потреба у всебічному аналізі основних індикаторів стану банківської системи та у пошуку шляхів виходу з кризи.

Фінансова криза суттєво вплинула на банківський сектор. Наслідком кризових явищ є те, що за останні роки кількість банків в Україні помітно скоротилася. За даними Національного банку, станом на 01.09.2016 року в Україні кількість діючих банків становить 117, з них 17 банків зі 100 % іноземним капіталом [9]. Головним дестабілізуючим елементом діяльності вітчизняних банків є їхня ліквідність, яка з кожним днем зменшується, що, в свою чергу, породжує паніку серед населення та зумовлює відтік депозитів з банківської системи. Також у банків є значні проблеми, що пов'язані із управлінням їх проблемними активами. Всі ці дестабілізуючі фактори негативно впливають на фінансову стійкість кожного окремого банку та банківської системи загалом.

Питанням стосовно антикризового управління банку присвячено праці вітчизняних і зарубіжних науковців, а саме: О.В. Дзюблюка [1], О.О.Котенка [3], Ю.С. Ребрика [6], А.М. Тавасієва [8] та інших.

Грунтовні розробки дослідників з питань антикризового менеджменту та забезпечення фінансової стійкості банків набули сучасного наповнення й розвитку. Проте, зважаючи на кризовий стан банківського сектору України, необхідно вдосконалити процес антикризового управління банком відповідно до потреб сучасного часу.

Науковці О.В. Дзюблюк та О.О. Котенко визначають антикризове управління банком як систему заходів та елементів. Так О.В. Дзюблюк стверджує що антикризове управління банком - це цілісна система взаємопов'язаних елементів, що відображають відповідні заходи банківського менеджменту з управління фінансовою стійкістю комерційних банків [1].

Натомість, частина науковців сприймають антикризове управління банком, як процес. Ю.С. Ребрик визначає антикризове управління банком, як процес застосування відповідних економічних та соціальних процедур із профілактики та оздоровлення банку з метою запобігання чи підвищення його платоспроможності [6]. За визначенням А.М. Тавасієва антикризове управління банком – це управлінський процес, що має упереджувальний характер, здійснюється на стратегічних засадах, починається та продовжується з перших днів існування банку, постійно і завжди [8].

Отже, антикризове управління банком можна визначити як комплекс методів та інструментів правового, організаційного та фінансового характеру, котрі спрямовані на виявлення, попередження та подолання кризових ситуацій в діяльності банку.

Важливим стратегічним напрямком на шляху протистояння фінансовій кризі є забезпечення капіталу банків відповідно до потреб економіки. От же нарощення рівня капіталізації банків України – одне з головних завдань, що забезпечить стабільність та надійність банківського сектору в цілому. Рівень капіталізації банківських установ в Україні визначається величиною власного (статутного) капіталу (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка капіталу банків України за 2012 – 2015 рр. [9]

Показник	2012	2013	2014	2015
Власний капітал, млн. гр.	169320	170196	192599	148063
Темп зростання, %	109,1	100,5	113,2	76,9
Статутний капітал, млн. грн.	175204	135696	139612	179208
Темп зростання, %	102,1	77,5	102,9	128,4
Співвідношення статутного та власного капіталу, %	103,2	79,7	72,5	121,0

Протягом 2012 – 2014 рр. спостерігається збільшення обсягу власного капіталу банків. Проте обсяг статутного капіталу у цей період навпаки зменшується. У 2012 р. обсяг статутного капіталу перевищував обсяг власного капіталу, його частка становила 103,2 %. Проте у 2014 році його частка значно зменшилась (на 30,7 %) та становила 72,5 %. У 2015 році обсяг власного капіталу зменшився, а статутного навпаки збільшився. Його частка зросла на 48,5 % і становила 121,0 %. Динаміка капіталізації банків України наведена на рис. 2.

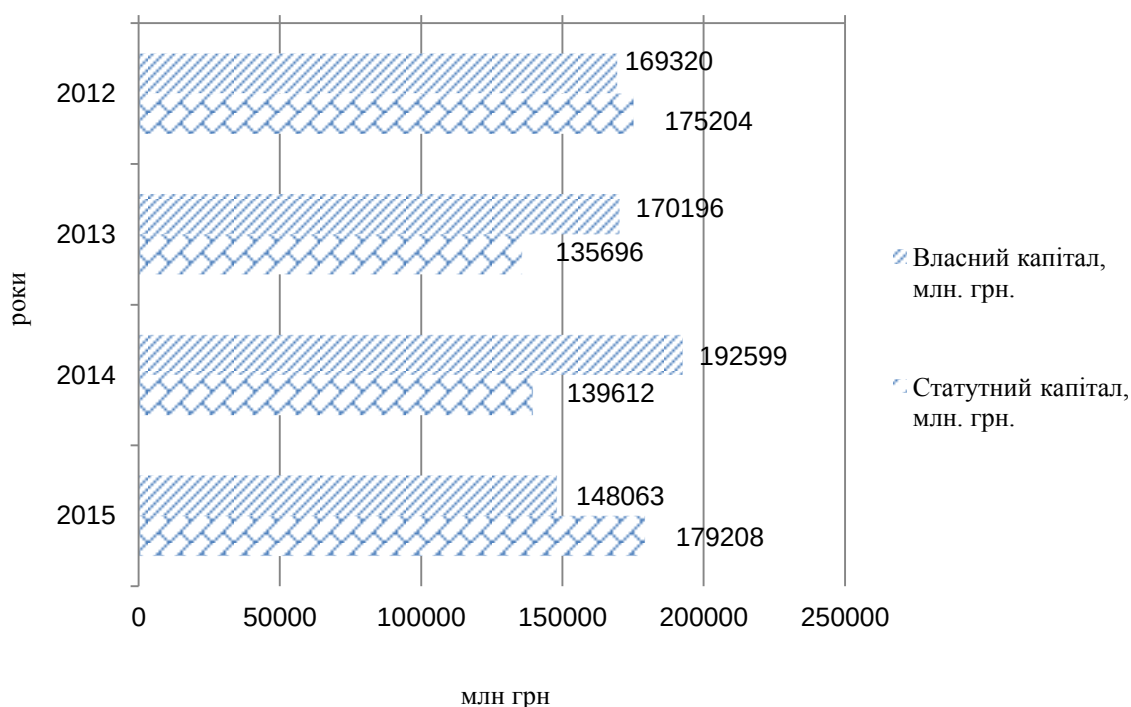

Рис. 2. Динаміка капіталізації банків України за 2012 – 2015 рр. [9]

Протягом 2012 – 2014 рр. власний капітал банків збільшився на 23279 млн. грн., а статутний капітал зменшився на 35592 млн. грн. У 2015 році ситуація кардинально змінюється. Обсяг власного капіталу зменшився на 44536 млн. грн., а статутного – збільшився на 39596 млн. грн. порівняно з попереднім роком. Загалом рівень капіталізації банків України значно нижчий, за банки розвинених країн.

Фінансова криза значною мірою позначається на відносини банківської системи України з іноземними інвесторами. Так протягом 2013 – 2016 рр. кількість банків з іноземним капіталом зменшилась з 53 установ до 41

установи (на 12 банків). У тому числі банків зі 100 % іноземним капіталом стало менше на 5 установ, і на 2016 рік їх кількість складає 17 установ. Такий скорочення банків з іноземним капіталом пояснюється сумнівами іноземних інвесторів щодо доцільності вкладення коштів через нестабільну ситуацію в Україні.

Протягом 2013 – 2015 років спостерігається зменшення частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків України. Така ситуація пояснюється загостренням фінансової кризи у країні, адже саме в цей період спостерігалась найбільш нестабільна ситуація як у банківському секторі, так і в економіці держави загалом. Саме тому і відбувся відтік іноземних інвестицій у банківський сектор. Проте починаючи з 2015 року частка іноземного капіталу поступово зростає. У 2016 році вона збільшилась на 10,8 п. п. порівняно з попереднім роком. Це пояснюється поступовою стабілізацією економіки та підвищенням ступеню довіри іноземних інвесторів до банківської системи України.

Таким чином, фінансова криза суттєво вплинула на діяльність банківської системи України. Наслідком цього є значне зменшення кількості банківських установ протягом останніх років. Разом із цим зменшилась і кількість банків з іноземним капіталом. Темпи зростання капіталізації банків значно сповільнились, її рівень значно менший за середній рівень розвинених країн. Операції кредитування мають негативну тенденцію у той час, як обсяг проблемних кредитів стрімко зростає. Депозитні операції також мають негативну тенденцію. Все це є негативними наслідками впливу фінансової кризи на банківський сектор України. Тому для виходу з кризи потрібна комплексна система антикризового управління, яка охоплює три основних етапи:

- 1) передкризове управління – система заходів спрямованих на моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища банку, оцінку банківських ризиків і тенденцій у економічній та соціально-політичній сфері.

- 2) управління у кризовий період – передбачає систему дій банку направлених на ефективну діяльність під час кризи та вибір методів та інструментів подолання кризи;

- 3) управління процесом виходу з кризи – комплекс заходів щодо корегування стратегічної програми банку, зважаючи на обрані методи антикризового управління та їх реалізація.

Розглядаючи антикризове управління як комплекс поетапних заходів, можна зробити висновок, що для кожного банку існує універсальний план їх впровадження. Для кожного етапу антикризового управління характерний власний набір методів та інструментів які може використовувати банківська установа. Систематизуючи існуючі методики антикризового управління в банківській практиці, можна запропонувати наступний поетапний комплекс заходів антикризового управління, який зображено на рис. 1.

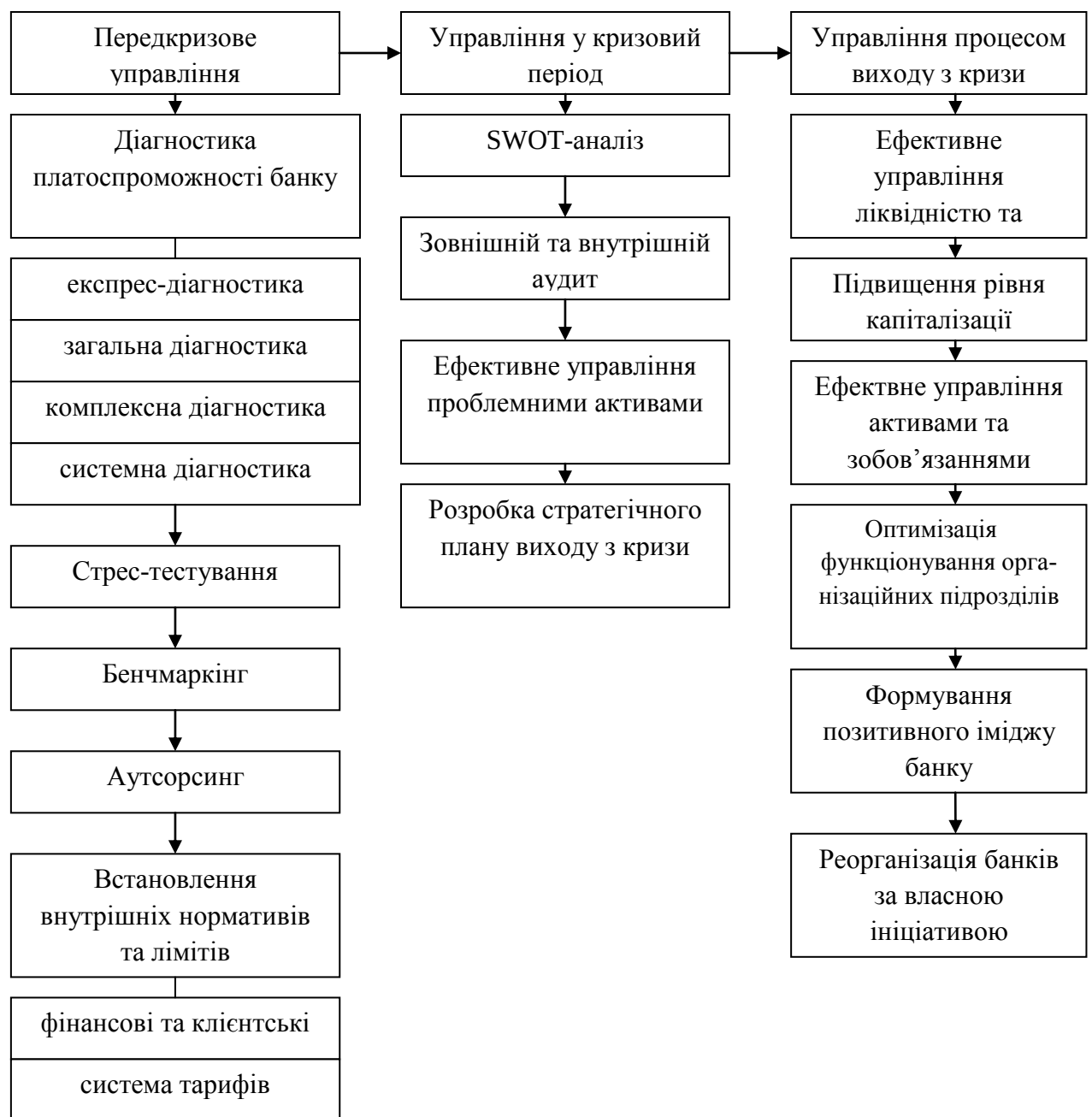

Рис. 1. Комплекс заходів антикризового управління банком

Запропонований комплекс заходів включає в себе найефективніші методи антикризового управління на кожному з трьох етапів протікання кризи. Банківська установа орієнтуючись на запропонований план може розробити власний комплекс заходів, використовуючи доступний їй інструментарій. Це надає банку можливість змодельовати політику банку на кожному етапі кризи, враховуючи власні можливості.

Система ризик-менеджменту також повинна охоплювати банк в цілому – зверху до низу, включаючи спостережну раду, вище керівництво, департамент управління і контролю ризику та, звичайно, підрозділи, які безпосередньо здійснюють операції, через які банк наражається на ризики. Особлива увага повинна бути приділена ризику ліквідності, платоспроможності та банкрутства.

Антикризове управління базується на принципі, що першочергові заходи щодо мінімізації впливу кризи покладаються на самі банківські установи, які відповідають за свою безпеку та стабільність. У випадку, коли банки вже не можуть запобігти розвитку кризових явищ, відповідальні органи державної влади здійснюють антикризові заходи.

Подолання наслідків сучасної банківської кризи потребує впровадження антикризових дій центральних банків з урахування світового досвіду. Антикризові заходи Національного банку України мають бути спрямовані на вирішення таких основних завдань [2]:

- забезпечення стабільності національної грошової одиниці за допомогою інструментів процентної та валютної політики (золотовалютні резерви);

- збереження стійкості банківської системи шляхом підтримки ліквідності окремих банків, проведення діагностичного обстеження банків відносно їх платоспроможності в умовах кризи;

- зниження ажіотажного попиту на іноземну валюту з боку населення.

Отже, на думку автора, банківській установі слід розробити комплекс антикризових заходів на основі універсальних методів, який відповідає основним характеристикам цього банку. Даний комплекс заходів слугуватиме планом дій банку в умовах кризи, а система методів передкризового управління надасть змогу оцінити характер очікуваних збитків та мінімізувати вразливість банку до оцінених ризиків.

Література

1. Дзюблюк О.В. Оптимізація формування ресурсної бази комерційних банків / О.В. Дзюблюк // Банківська справа. – 2013. – №5. – С. 38–46.
2. Довгань Ж. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної криз / Ж. Довгань // Вісник НБУ. – 2014. – № 4. – С. 20–26.
3. Котенко О.О. Антикризове управління адекватністю банківського капіталу: дис. канд. екон. наук / О.О. Котенко // ДВНЗ "УАБС НБУ". – Суми, 2014. – С. 132–135.
4. Міщенко В. Шляхи подолання фінансово – економічної кризи в Україні // Вісник НБУ. – 2014. – № 2. – С. 3-7.
5. Пернарівський О. В. Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків / Пернарівський О. В. // Вісник НБУ, квітень 2014. – С. 45-48.
6. Ребрик Ю. С. Система антикризового управління в банку / Ю. Ребрик // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція. – 2013. – № 7(187). – С. 204–210.
7. Реверчук Н.Й. Банківські кризи: сутність, ознаки, види та методи їх подолання / Н.Й. Реверчук, А.О. Ковалюк // Регіональна економіка. – 2012. – № 4. – С. 87–96.
8. Тавасиев А. М. Антикризисное управление кредитными организациями: учеб.пособие / А. М. Тавасиев. — М. :Юнити-Дана, 2006. — 480 с.
9. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.bank.gov.ua.

Відомості про авторів

Холодна Юлія Євгенівна - к.е.н., доцент кафедри банківської справи, Харківський національний економічний університет ім. С.Кузнеця, julia_kholodnaya@mail.ru, 050-705-40-79